

בחוקותי, המדור - הגיגים, ד"ר חזות גבריאל

תורה ומשמעת צבאית

הגמרא המצוטטת ביותר בימים אלו: " אמרו: שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מגבת עד אנטיפרס, וכולן מתו בפרק אחד מפני שלא נהגו כבוד זה לזה, והיה העולם שמם, עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום, ושנאה להם ... אמר רב חמא בר אבא...: כולם מתו מיתה רעה. מאי היא? א"ר נחמן: אסכרה", (יבמות סב, ב).

וכך ניסח מורנו הרב נריה זצ"ל את השאלה המפורסמת: " כיצד ייתכן שדוקא תלמידי ר"ע היו אלו שנכשלו ב"ולא נהגו כבוד זה בזה", הרי ר"ע הוא שאמר "ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה", והוא אשר דיבר על "חביב אדם שנברא בצלם... חביבין ישראל" (אבות פ"ג מ"ד), והוא אשר אזר אומץ לדרוש את אשר לא העזו לדרוש לפניו ש"את ד' אלוקיך תירא - לרבות תלמידי חכמים" (פסחים כב ע"ב).

מאיגרת רב שרירא גאון (מהדורת לוי, נוסח צרפתי, עמ' 13) עולה כי מדובר על מיתה במלחמה (אסכרה היא עסקרא = צבא), "והוה שמדא על תלמידוי דר"ע". מלחמת השמד היא מלחמתו של בר כוכבא בכל מקום בחז"ל. התשובות ההיסטוריות והפרשניות 'המאתרגות' או המצנזרות את חלקו של רבי עקיבא במלחמה בה נהרגו קרוב למיליון איש מוכרות אף הן. אני מבקש להוסיף לדיון את חלקי בהתייחסות למקורות גלויים.

רבי עקיבא עצמו, לאחר שהעמיד שבעה תלמידים במקום אלו שמתו, ובכך הציל את עולם התורה, אומר לתלמידיו החדשים: " א"ל: בניי הראשונים לא מתו אלא שהייתה עיניהם צרה אלו לאלו, תנו דעתכם שלא תעשו כמעשיהם. עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה". (מדרש רבה - בראשית, סא, ג).

תלמידי רבי עקיבא גוייסו למלחמה בה מתו גם שני בניו. הזוגין שעליהם מדובר, מאפשרים הבנה צבאית ו'דתית' כאחד. במלחמת הגרילה שהתנהלה מול הרומאים הוו הזוגות יחידת מלחמה בסיסית של לוחם ונושא כליו, בכך הם מזכירים את רבי עקיבא עצמו שהיה 'נושא כליו' של בר כוכבא. מן ההיבט הדתי אפשר כי הציוות הצבאי נקבע לא על פי הכישורים הצבאיים אלא ה'דתיים', דהיינו, החברותא מן הישיבה.

אין סתירה בין המקורות, רבי עקיבא מבאר לתלמידיו החדשים כי 'צרות עין', דהיינו: 'חוסר פירגון' בלשון בת ימינו, מובילה בהכרח ל'אי כבוד' מה שמוביל למיתת צדיקים ברמתם של תלמידי רבי עקיבא. הכיצד? מדוע בין כותלי הישיבה הם פירגנו ורק עתה לאחר שגויסו הם נהיו צרי עין? מה השתנה? מסתבר לומר כי התלמידים ביקשו להחיל את ההירארכיה הלימודית גם על זו הצבאית. 'מדוע שאני אהיה שוטף כלים או נושא כלים ולא מפקד כיתה, הלא אני טוב ממנו בהוויות אביי ורבאי!!' הם לא נתנו דעתם על כך כי רבם הנערץ הכפיף עצמו לפני המנהיג הצבאי משום שעתה זוהי טובת האומה. הם קיבלו את ההירארכיה הצבאית מן השפה ולחוץ מה שגרם לאנרכיה צבאית והפסד בקרבות.

רבי עקיבא גדול התנאים, יודע לתרגם אירועים מכוננים לשפת הנצח של האמונה, כך מצאנו: "מעשה בתלמיד אחד מתלמידי רבי עקיבא שחלה, לא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס רבי עקיבא לבקרו. ובשביל שכיבדו וריבצו לפניו, חיה. אמר לו: רבי החייתני. יצא רבי עקיבא ודרש - כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים" (נדרים לט, ב).

בפארפרזה - 'לאחר שמתו עשרים וארבעה אלף תלמידיו של רבי עקיבא שענים היתה צרה איש בזולתו, יצא רבי עקיבא ודרש: ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה'. אהבת היהודי באשר הוא מחייבת פרגון בכל מסגרת, כולל הצבאית. זו אינה נגזרת של משמעת או צורך סוציולוגי אלא כלל הנובע מלימוד התורה. מי שלומד תורה כהלכה יבין וידע כי גם המשמעת הצבאית מן התורה. מיד - " עמדו ומלאו כל ארץ ישראל תורה".

להערות: hazutg@gmail.com